

ניוד מכסות חלב – הפתרון בדנמרק

שנדרש או שהוצע. סך כל הכמות המנויידת בכל מחזור של ניוד מכסה נסחר באותו מחיר – מחיר האיזון. אותם יצרנים שדרשו מחיר גבוה ממחיר האיזון לא ימכרו, ואלה הציעו מחיר יותר נמוך לא יקנו מכסה נוספת.

מחיר האיזון וכמות המכסה שנסחרה.

סחר מכסה בתאריך	מחיר האיזון כתר דני/ק"ג חלב	הכמות שנסחרה מיליוני ק"ג
ינואר 1998	2.28	178
יוני 1998	2.68	57
דצמבר 1998	2.92	157
יוני 1999	3.50	85
דצמבר 1999	3.14	161

מעתה, 'בורסת מכסת-החלב' פתוחה לעסקים רק פעמיים בשנה (ב־1998 שלוש פעמים). בלי ספק, ציבור יצרני החלב מברך על ירידת מחיר המכסה בסיבוב האחרון, כי העלאה נוספת לאחר מחיר יוני 1999 היתה מביאה אותו לרמה שעלולה היתה להיות מעמסה כלכלית/פיננסית ליצרני חלב רבים בפעילותם העתידה.

עד כאן התרגום על פי דו"ח 1999 של The National Committee on Danish Cattle Husbandry.

איך זה שאצלנו לא חושבים על פתרונות כאלה?

נוכח הדיונים הנמשכים אצלנו, בנסיון להסכים על הקריטריונים הקובעים בנושא ניוד המכסות לייצור – הנה מעט מן הנסיון שהצטבר באירופה, הפעם בארץ קטנה, יחסית, אך עם חקלאות מתקדמת הן ביעילות הייצור שלה והן בכושר ההתאמות המתבקשות מדי פעם.

כאשר הקהילה האירופית החליטה על תכנון ייצור החלב במסגרת המדיניות המאורגנות כלכלית בשוק המשותף לפני 16 שנה (1984), דנמרק זכתה למכסה שנתית של 4,455 מיליון ק"ג. מאז, יצרני החלב הדניים מילאו מכסה זאת ובדרך כלל אף מעט יותר. כתוצאה מכך הוטלו מעין קנסות על אותם יצרנים "שהגדילו לייצר".

ענף הבקר לחלב בדנמרק התפתח באופן משמעותי מאז 1984: התנובה הממוצעת לפרה בביקורת (כל הגזעים) גדלה מ־5,900 ק"ג לממוצע הנוכחי של כ־7,400 ק"ג. באותה תקופה גדל מספר הפרות הממוצע לעדר מ־38 פרות עד כדי 65 פרות לעדר. עוד בשנת 1984 מנו 33,000 יצרני חלב – כעת מעריכים שבאפריל שנת 2000 מספר היצרנים יצנח ל־9,500 לאחר שעוד 910 יצרנים ימכרו מכסתם ויצאו ממעגל הייצור.

למעשה, צמצום מספר היצרנים היה גדול מן התחזיות; כעת צופים שבשנת 2008 יישארו רק 4,000–5,000 יצרנים עם עדדים של כ־125 פרות, בממוצע. בכל זאת בטוחים, שגם כך יצליחו לייצר את אותם 4,455 מיליון ק"ג חלב – מכסת ארצם במסגרת האיחוד האירופי.

בדנמרק הפעילו את ניוד המכסות המסודר בשנת 1998. מדובר במעין בורסה/שוק בו היצרנים יכולים לקנות או למכור מכסה, פעמיים בשנה. קוני מכסה פוטנציאליים או/ו מוכרים נדרשים להצהיר, כמה מכסה הם רוצים לקנות/למכור ובאיזה מחיר. או אז נקבע המחיר בנקודת האיזון של כל הכמויות המוצעות למכירה או לקניה תוך התחשבות במחיר

מכסות דוגמת דנמרק, אותו יצרן ותיק בודד היה זוכה למחיר הוגן למכסתו, שהיא בעצם חסכונו לעת זקנה. אנחנו מדברים הרבה על הפרטה מכאן – ועל ייעול מכאן. בכל מקרה איננו רוצים לוותר על התכנון בענף רפת החלב.

אך תכנון אינו זהה בהכרח להגבלה, אלא יותר לזיהוי תהליכים מתהווים.

לכן, אם ישנם מצבים כנוצר לעיל או דומים להם, מן הנכון והחכם לסייע ככל האפשר בידי הרוצים לפרוש מן הענף תוך אבטחת מידב התמורה האפשרית בתנאי סחר מכסות מתוקן. זה גם אנושי, גם נכון מן הבחינה הכלכלית הכללית וגם יתן אפשרויות נאותות לפיתוח וייעול בידי הרוצים בכך ומסוגלים לעמוד ברכישת מכסה נוספת.

ואם כבר מדברים על אזורים, יש עוד כמה שאלות 'פתוחות למחצה' שנוגעות לפן נוסף של זיהוי תהליכים ותכנון פתרונות בהתאם.

אוכלוסיית ישראל גדלה בקצב די מהיר ולא סוד הוא, שרובה שואף לחיות במרכז הארץ, קרוב ככל האפשר למרכזים העירוניים. כאמור, הערים גדלות ופרווריהן מתקרבים ולמעשה פולשים לתוך האזורים הכפריים של קודם. מצב זה גורם לשתי תופעות קשורות זאת בזאת:

(א) ערך הנדל"ן של אדמות הכפר הסמוכות לעיר עולה ככל שגדל הביקוש;

(ב) לאוכלוסיה העירונית המתפשטת דרישות מחמירות בנושאים של איכות הסביבה, ויידרש הון ניכר כדי לספק דרישות אלה שרק ילכו ויחמירו.

אין צורך להרבות מילים בהקשר זה – הכתובת על הקיר. כדאי לשים לב.

מרדכי מלען

נשאלת השאלה, האם אפשר פתרון כזה גם בתנאים של ישראל? יתכן מאד, שאצלנו צריך היה להתחשב ולהפריד בין שני המגזרים – השיתופי והמשפחתי. זאת לאו דוקא בגלל גודלו של הענף במשק כשלעצמו, אלא יותר משום המבנה הכלכלי והחברתי השונה בין שני המגזרים. וכל כך למה? כי למשק השיתופי הרב-ענפי (כולל תעשייה ושירותי-חוץ) אפשרויות הון ומימון גדולות יותר וסחר חופשי ממגבלות מגזריות עלול להביא לידי בליעת משקים משפחתיים על ידי בעלי העדרים הגדולים ומרובי היכולת המסחרית העדיפה.

מצד שני, ההגיון הפשוט (+ נסיון מצטבר והולך), מתקשה להשלים עם חלוקת הארץ לאזורים קטנים עד זעירים בתוך כל מגזר – הגבלת נייד המכסה בתוך אותו אזור עלולה לגרום להנצחת הבעיות האקולוגיות הקיימות באזורים מסוימים. כן יש טעם לחשוב על נדידת הייצור לאזורים פחות פגיעים מבחינת איכות הסביבה, תוך חסכון מסויים עד ניכר בהשקעות למען פתרונות אקולוגיים סבירים.

מכאן, מן ההבט החובק-כל לבעיות הפרט הקטן. נניח לרגע, שבכפר מושבי מסויים ישנם מספר יצרני חלב שהיו רוצים למכור את מכסתם – אולי משום שאין דור המשך באותם משקים משפחתיים ולוותיקים כבר קשה להתפרנס מרפת קטנה בעבודה עצמית (כזכור, יום ולילה במשך 365 יממות בשנה). מלבד אותן 30–40 פרות + גידול שברפת כזאת, ההון הנזיל העיקרי קשור למכסה, 300–400 אלף ליטר. הון זה אינו אלא הכרה במאמציהם רבי-השנים בייצור חלב. מלבד היות החלב נוזל, המכסה שווה הון נוזל בתנאי שקיים שוק הוגן וידידותי ליצרן, מן הסוג הנ"ל ובמצבו.

עתה, לו היה קיים אצלנו מין שוק/בורסה של